

Asia Aikakauslehtien kansikuvien tekijänoikeussuoja

Hakija Markkinointiviestintä Dialogi Oy

Annettu 13.02.2008

Tiivistelmä *Asiakaslehden kansi ei sen toteutustavan johdosta ollut kokonaisuutena tekijänoikeuslaisissa tarkoitettu teos.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

Markkinointiviestintä Dialogi Oy on 2.7.2007 saapuneella lausuntopyynnöllä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston kannanottoa seuraaviin kysymyksiin:

1) Ovatko Kynämies Oy:n julkaisemat, tässä lausuntopyynnössä mainittujen lehtien kannet sellaisia, että ne nauttivat tekijänoikeuslain mukaista suojaa? Mikäli ne nauttivat, niin mitä suojaa ne nauttivat?

2) Onko Markkinointiviestintä Dialogi Oy:llä ollut oikeus käyttää Pirkka-, Birka-, Maatilan Pirkka- ja Åker Birka -lehtien pienennettyjä kansikuvia havainnekuvina A-lehtien mediaoppaassa 2007 sitaattioikeuden tai jonkun muun oikeuden perusteella?

Kuvaus asiasta

Hakijan mukaan Kynämies Oy on julkaissut Kesko Oyj:n Pirkka-, Birka-, Maatilan Pirkka- ja Åker Birka -asiakaslehtiä 31.12.2006 saakka. Markkinointiviestintä Dialogi Oy on tehnyt Keskon kanssa kyseisiä lehtiä koskevan julkaisusopimuksen alkaen 1.1.2007.

A-lehdet on loppuvuodesta 2006 julkaissut mediaoppaan 2007 (lausuntopyynnön liitteenä). Mediaoppaan tarkoituksena on antaa kootusti tietoa media- ja mainostoimistoille A-lehdet -konsernin vuonna 2007 julkaisemista lehdistä. Mediaopas sisältää mm. kuvauksen jokaisesta A-lehdet -konsernin julkaisemasta lehdestä samoin kuin havainnekuvan julkaistavan lehden kannesta.

Havainnekuvina on käytetty jo julkaistujen lehtien kansikuvia vuodelta 2006. Kunkin kansikuvan päälle on lisätty keltainen "banneri" jossa teksti

"PIRKKA UUDISTUU 1.1.2007". Lehdet ovat uusiutuneet kustantajan vaihtumisen myötä.

Hakijan mukaan kyseiset kansikuvat ovat sellaisia, jotka Kynämies on aiemmin julkaissut. Kynämies omistaa oikeudet kansiin lukuunottamatta lehtien nimiä (Pirkka, Birka, Maatilan Pirkka, Åker Birka) jotka ovat Kesko Oyj:n omaisuutta.

Dialogi on käyttänyt kansia vain havainnollistamaan sitä, mistä on kysymys, joten hakija katsoo, että Dialogilla on ollut oikeus kansien käyttöön. Kansikuvat ovat lisäksi hyvin pieniä ja erottuvin osa lehden nimen lisäksi on iso keltainen "banneri".

VASTINEET

Kynämies Oy:n vastineessa katsotaan, että markkinointi- ja mainoskäyttöön ei hyvän tavan mukaisesti saa tehdä lainauksia ilman korvausta.

Kesko Oyj:n vastineessa katsotaan, että tapahtunut lainaus on ollut hyvän tavan mukaista ja tehty tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeudesta ja valokuvateosten suojasta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa valokuvateos.

Teostasoon yltävän valokuvan tulee olla itsenäinen ja omaperäinen. Teostasoa arvioitaessa on tarkasteltava valokuvan ilmenemismuotoa kokonaisuudessaan. Omaperäisyyttä voivat ilmentää esimerkiksi kuvakulma, kuvattavan kohteen valinta sekä kuvan rajaus. Jotta kyse olisi TekijäL 1 §:n nojalla suojatusta valokuvasta, on valokuvan ilmenemismuodon oltava kokonaisuutena tarkastellen sellainen, ettei kukaan toinen kuvaaja olisi vastaavaan työhön ryhtyessään päätenyt muodoltaan vastaavaan lopputulokseen.

Valokuvat, jotka eivät yllä teostasoon, saavat TekijäL 49 a §:n mukaista suojaa. Kyseisen lainkohdan mukaan valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita sekä saattamalla se yleisön saataviin. TekijäL 49 a §:n 3 momentin viittaussäännöksen mukaan tällaiseen valokuvaan sovelletaan mm. TekijäL 2 §:n 2-4 momenttia sekä 3 §:n 1-2 momenttia. Kyseiset lainkohdat johtavat lähes samaan suojatasoon valokuvateosten kanssa.

Tekijälle kuuluvista taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna. TekijäL 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.

TekijäL 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se välitetään yleisölle johtimitse tai johtimitta, esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. Sen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijä voi kuitenkin luovuttaa oikeutensa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat TekijäL 27—29 §:ssä. Taloudelliset oikeutensa tekijä voi luovuttaa kokonaan tai osittain. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi 3 §:n 3 momentin mukaan luopua vain, jos kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen. Tämä säännös ei kuitenkaan koske valokuvaa, joka ei ylitä teoskynnystä.

Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n 1 momentin mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta. Oikeus muuhun kuin teostasoon yltävään valokuvaan on TekijäL 49 a §:n 2 momentin mukaan voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin.

Sitaatioikeudesta

TekijäL 22§:n (24.3.1995/446) mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. TekijäL 49 a §:n 3 momentin viittaussäännöksen nojalla säännöstä sovelletaan myös valokuvaan.

Sitaatioikeuden perusteista kirjoitettiin laajahkosti nykyisen tekijänoikeuslain valmisteluteksteissä. Komiteanmietintöön 1953:5 sisältyi ehdotus sitaatioikeudesta (ehdotuksen 13 §). Mietinnön mukaan kysymyksessä olevan esityksen ei itsensä tarvitse täyttää tekijänoikeussuojalle asetettuja vaatimuksia, vaan se voi olla esim. sanomalehtitiedotus "tai muu sellainen". Ehdotuksen mukaan ei olisi

sallittua tekijän suostumuksetta julkaista yksinomaan lainauksista tai sävellysteosten katkelmista muodostettuja kokoelmia (KM 1953:5 s. 56):

"Puheena olevassa säännöksessä ei ole sanottu, kuinka laaja lainaus saa olla. Tästä tuskin voidaankaan antaa yleistä sääntöä, vaan on kysymys kussakin yksityistapauksessa ratkaistava olosuhteiden mukaan, jolloin lähinnä on otettava huomioon lainauksen tarkoitus sekä lainatun osan ja koko teoksen laajuuden välinen suhde."

Lisämääritteet hyvän tavan mukaisuudesta ja tarkoituksen edellyttämästä laajuudesta lisättiin komiteanmietintöön KM 1957:5 perustuvan ehdotuksen mukaan (ss. 19-20.).

Oikeuskirjallisuudessa on kommentoitu TekijäL 22 §:n edellytystä "hyvän tavan" mukaisuudesta seuraavasti. Siteerauksen tulee olla apuna henkisessä luomistyössä. Lainauksella tulee olla asiallinen yhteys siteeraajan teokseen. Tätä asiallisen yhteyden vaatimusta on vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa kutsuttu "vetoomusfunktioiksi" lähinnä viitaten aikaan jolloin hyvän tavan edellytyksiä ei ollut lain sanamuotoon kirjoitettu (T.M. Kivimäki, "Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait" Porvoo 1966 s. 85).

Pelkästään sitaateista koostuva työ ei ole hyvän tavan mukainen. Hyväksyttävänä tarkoituksina lainaamiselle on pidetty esimerkiksi omien ajatusten ja näkemysten perustelemista myös asian havainnollistamista ja selkeyttä. Lainaus tulee myös kyseeseen kritisoitaessa toisen tekijän näkemyksiä. Lainauksen pituudelle ei ole säädetty enimmäis- eikä vähimmäisrajaa tai säännöstä oman ja lainatun tekstin määrällisestä suhteesta. (Pirkko-Liisa Haarmann, Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, ss. 189-190)

Sitaattioikeus merkitsee sitä, että toisen teoksen osa saadaan laillisesti ilman kyseisen teoksen oikeudenhaltijan lupaa ja korvausta maksamatta ottaa siteeraajan teoksen osaksi. Sen vuoksi lähtökohtana tulee olla, että sitaattioikeutta ei saa käyttää taloudelliseen kilpailamiseen teoksen tekijän kanssa. (ks. esim. Jyrki Ojala, "Tutkimuksen tekijänoikeudet tietoverkossa", kirjassa "Tutkimuksen tekijänoikeudet", Juva 1998, s. 67)

Tekijän nimen mainitsemisesta tekijänoikeuden rajoitussäännöksiin perustuvan käytön osalta (ehdotuksen 24 §) todettiin komiteanmietinnössä KM 1953:5, että "toisintamisoikeuden poikkeuksellinen luonne tietenkään ei voi oikeuttaa rajoittamaan tekijän moraalisia oikeuksia (...). Selvytyden vuoksi on luvun loppupykälään otettu säännös, että nyt kysymyksessä olevissa tapauksissa lähde on mainittava siten kuin hyvä tapa vaatii." (KM 1953:5 s. 62). Komiteanmietinnössä 1957:5 s. 25 todettiin saman säännöksen osalta vielä, että tekijän "droit moral- eli aatteellista oikeuttaan on kunnioitettava silloin kun teosta käytetään mainittujen määräysten nojalla".

Rajoitussäännösten nojalla tapahtuvassa käytössä tekijän nimen ja lähteen mainitsemista koskeva säännös on TekijäL 11 §:n 2 momentissa. Tekijän nimen esittämisestä kappaleen valmistuksen ja julkistamisen yhteydessä sisältyy lisäksi edellä mainittuun TekijäL 3 §:ään. Rajoitussääntely ei salli poikkeamista tekijän moraalista oikeuksista kuin TekijäL 25 e §:ssä säädettyissä tapauksissa (rakennuksen ja käyttöesineen muuttaminen).

Tekijänoikeusneuvoston aiempia lausuntoja

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt valokuvien suojaa muun muassa lausunnoissaan TN 2002:8, TN 2002:10, TN 2002:19 ja TN 2003:6. Sitaattia internet-ympäristössä on käsitelty mm. lausunnoissa TN 1996:13, TN 2002:16 ja TN 2006:13.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

1) Ovatko Kynämies Oy:n julkaisemat, tässä lausuntopyynnössä mainittujen lehtien kannet sellaisia, että ne nauttivat tekijänoikeuslain mukaista suojaa? Mikäli ne nauttivat, niin mitä suojaa ne nauttivat?

Asiassa käsittelyssä olevien lehtien kansisivun suunnitteluun ja toteutukseen voi osallistua useampi henkilö. Sivujen taitosta vastaava henkilöä voidaan lähtökohtaisesti pitää kokonaisuuden tekijänä, jos hänen luova panoksensa on itsenäinen ja omaperäinen. Kannessa käytetty valokuva nauttii valokuvalla tarkoitettua TekijäL 49 a §:n mukaista suojaa ja voi myös nauttia tekijänoikeussuojaa mikäli valokuvaa on pidettävä riittävän itsenäisenä ja omaperäisenä. Sivujen yleisilmettä saattaa kuitenkin ohjata taiton yleinen ohjeistus tai esimerkiksi "brändikäsikirjaksi" kutsuttu ohjeistus. Lisäksi on kokonaisuuden kannalta tärkeätä, miten otsikointi tapahtuu, tekstien kirjasinten ja kirjasinten koon valinnalla sekä yleisellä asemoinnilla.

Kysymys koskee neljää lehden kantta, joista kaksi (Maatilan Pirkka ja Åker Birka) on keskenään samanlaisia lukuunottamatta käytettyä kieltä.

Tekijänoikeusneuvosto on tarkastellut kutakin lehden kansisivua (Pirkka, Birka, Maatilan Pirkka, Åker Birka). Niille on ominaista selkeys ja informatiivisuus. Lehden nimi on painettu isolla ja selkeällä peruskirjasimella. Kannessa olevat kuvat tukevat lehden pääjutuksi nostettua teemaa. Kansia ei tekijänoikeusneuvoston mukaan voi pitää siinä määrin itsenäisinä ja omaperäisinä, että ne ylittäisivät teoskynnyksen.

Kansiin kuuluvia valokuvia ei ole pidettävä siinä määrin itsenäisinä ja omaperäisinä, että ne olisivat tekijänoikeuslaissa tarkoitettuja teoksia, mutta ne nauttivat valokuvalla TekijäL 49 a §:ssä tarkoitettua suojaa..

2) *Onko Markkinointiviestintä Dialogi Oy:llä ollut oikeus käyttää Pirkka-, Birka-, Maatilan Pirkka- ja Åker Birka -lehtien pienennettyjä kansikuvia havainnekuvina A-lehtien mediaoppaassa 2007 sitaattioikeuden tai jonkun muun oikeuden perusteella?*

Kannet kokonaisuudessaan eivät ole tekijänoikeuslaissa tarkoitettuja teoksia, jolloin niiden käytölle ei ole tällä perusteella ole tekijänoikeuslaista johtuvia esteitä.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tässä tapauksessa kyseessä on sellainen valokuvien markkinointitarkoituksessa tapahtuva käyttö, jota ei voida pitää TekijäL 22 §:n mukaisena siteeraamisena ja joka edellyttää valokuvan oikeudenhaltijan luvan.

Oleennaista asiassa on, mitä osapuolten kesken on asiaan liittyen sovittu ja erityisesti, mitä sopimuksen päättymisen yhteydessä on edellisen lehdentekijän ja toimeksiantajan välillä sovittu kansiin sisältyvien valokuvien käytöstä. Merkitystä on myös alan sopimuskäytännöllä. Nämä eivät kuitenkaan enää ole tekijänoikeuslain tulkintaan liittyviä seikkoja, joten tekijänoikeusneuvosto ei tutki sitä, mitä oikeuksien käytöstä on sovittu osapuolten kesken esimerkiksi viestintätoimiston vaihdon yhteydessä.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Mikko Huuskonen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Martti Heikkilä, Tuula Hämäläinen, Teemu Kalliala, Satu Kangas (eriävä mielipide), Päivi Liedes, Kirsi-Marja Okkonen, Maria E. Reh binder, Risto Ryti, Pekka Sipilä, Katariina Sorvari, Markku Uotila, Martti Virtanen ja Ahti Vänttinen.

Eriävä mielipide

Tekijänoikeuslain 22 §:n sitaattisäännöksen mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Lehtien pienennettyjä kansikuvia on mielestäni voinut käyttää A-lehtien mediaoppaassa 2007 sitaattisäännöksen nojalla. Tältä osin olen siis eri mieltä neuvoston enemmistön kanssa, joka katsoo, ettei valokuvien markkinointitarkoituksessa tapahtuvaa käyttöä voida pitää tekijänoikeuslain 22 §:n mukaisena siteeraamisena.

Sitaattisäännös on teknologianeutraali ja koskee tekijänoikeuslain 49a §:n 3 momentin viittaussäännöksen nojalla myös sellaisia valokuvia, jotka eivät ole teoksia.

Lehtien kansikuvat ovat tulleet sitaattisäännöksen edellyttämällä tavalla julkistetuiksi lehtien ilmestyessä.

Hyvän tavan mukaisuus tarkoittaa muun muassa sitä, että siteeraaminen ei yleensä ole mahdollista mainos- tai markkinointitarkoituksessa. Tämä tulkintasääntö ei kuitenkaan ole sillä tavoin ehdoton, ettei siitä voitaisi perustelluissa tapauksissa poiketa. Aikakauslehtien markkinoinnissa on lehdenkustannusalalla tavanomaista julkistaa lehtien kansikuvia. Mielestäni ei ole vastoin hyvää tapaa julkistaa lehtien kansia markkinoitaessa lehtiä ilmoittajille.

Hyvän tavan katsotaan sitaattisäännöstä tulkittaessa edellyttävän, että sitaatilla on asiallinen yhteys aineistoon, johon lainaus sisällytetään. Mediaoppaassa kuvaillaan lyhyesti lehtien sisältöä ja annetaan tiedot lehtien ilmestymispäivistä, koosta ja levikistä tai painosmäärästä. Lisäksi oppaassa kerrotaan kunkin lehden ilmoitushinnat. Kuvat havainnollistavat lehtiä, joten kuvilla on sitaattisäännöksen edellyttämä asiallinen yhteys oppaan sisältöön.

Lehtien kansikuvien käyttö mediaoppaassa ei ole ylittänyt tarkoituksen edellyttämää laajuutta. Kuvat vain täydentävät oppaan teksti- ja taulukkomuotoisia tietoja, jotka muodostavat kokonaisuutena arvioiden kuvia selvästi merkittävemmän osan oppaan sisällöstä.

Johtopäätökseni on, että kansikuvien käyttö A-lehtien mediaoppaassa on ollut sallittua tekijänoikeuslain 22 §:n nojalla.

Satu Kangas